

Pehr Stenbergs levernesbeskrivning

Göran Stenberg, Ola Wennstedt, Fredrik Elgh

En viktig men föga beaktad aspekt av de kulturella förhållandena mellan Sverige och Finland i äldre tid är flödet av rikssvenska studenter till Åbo. Pehr Stenbergs utgivna levernesbeskrivning, en av de mest omfattande självbiografierna på svenska från gustaviansk tid, beskriver huvudpersonens vistelse i Finland 1779–1789, dels som student vid akademien, dels som informator hos tongivande adelsfamiljer i Egentliga Finland och Satakunda. Vistelsen blev en avgörande vändpunkt för Stenberg, en västerbottensk bondson, som på detta sätt fick både utbildning och bildning. Allt skildras i levernesbeskrivningen, där Stenberg noga redogör för sina upplevelser; en tredjedel av handskriften på 5000 sidor avser Åbo-tiden.

Självbiografins brännpunkt är tiden i Finland, eftersom hans uppväxt och skolgång i Umeå är en sorts förberedelse för studietiden och då beskrivningen av hans återkomst till hembygden och fortsatta verksamhet där bygger på erfarenheter av tiden i Finland. Han håller också kontakt med Finland via de talrika brev som citeras i självbiografen; i breven möter både studiekamrater och medlemmar av släkterna Gripenberg och Carpelan.

Stenberg verkar i Umeå till sin död 1824. Genom skildringarna av stadslivet där påminns man om de intima förbindelserna mellan Umeå och Vasa vid denna tid men också om hela Umeå sockens täta kontakter med Österbotten, till exempel i fråga om den tidiga glasindustrin och den livliga bondesegregationen.

Den ännu utgivna levernesbeskrivningen bidrar verkligen till ny kunskap om och ger en ny bild av de rikssvenska och finländska relationerna både i det odelade Sverige och under perioden efter 1809. Dessutom innehåller verket överraskande närgångna skildringar av studentliv i Åbo och finländskt herrgårdsliv, det vill säga med Stenbergs utifrånperspektiv. Även många kvinnoöden levandegörs. Det socialt heterogena persongalleriet är en viktig kvalitativ faktor.

Verket är ett unikt tidsdokument som kastar nytt ljus över Finlands kulturhistoria och som överlag beskriver miljöer och regioner som är underrepresenterade i samtida material. Tack vare ett dynamiskt och omväxlande innehåll och en nästan litterär narration, fastän med stränga fakticitetskrav, har verket alla möjligheter att bli lika läst och känt som till exempel Årstadagboken. Det rika inslaget av dialog och det faktum att man följer en mans utveckling under femtio år gör texten högintressant för forskningen och för vetenskaper som historia, etnologi, socialhistoria, lärdoms historia, kyrkohistoria och nordisk filologi.

För litteraturvetenskapen har texten och dess tillkomst som den ter sig utifrån Stenbergs metakommentarer ett stort värde som källa om autobiografins ställning i det odelade

Sverige efter Rousseau. Framför allt slås man av hur olika genrer som dagbok och brev samspelat i genesen av denna självbiografi som avfattats mer än tio år efter att händelserna utspelat sig. Stenberg uppger också att han inspirerats av tidens skönlitteratur, exempelvis Tom Jones och Pamela, vilket aktualiserar det ständiga problemet med förhållanden kring självbiografier och fiktionslitteratur. Gång efter annan påpekar han dock att det är faktiska händelser han återger och när han inte minns reserverar han sig hellre än återger felaktiga uppgifter. Levernesbeskrivningen har stundtals drag av reseskildring, särskilt populär vid sekelskiftet 1800, vilket även det är intressant i genrehistoriskt perspektiv. I övrigt finns det många narratologiska aspekter på verket, i synnerhet som Stenberg skriver både till sig själv och till efterkommande samt inte minst inför en postum publicering där vissa markerade frispråkiga passager skulle utgå.

I Pehr Stenbergs självbiografi möter läsaren en unik författare som förmedlar allt från konkreta och detaljerade observationer av natur, kultur och samhälle till djupgående resonemang kring händelser och skeenden. I texten får vi en, om än delvis retrospektiv, självupplevd bild av vardagsliv och värderingar i Finland under gustaviansk tid. Levernesbeskrivningen har både ett stort läsvärde och en stor forskningspotential.

På 1970-talet påbörjade professor Magnus von Platen i Umeå – efter ett uppslag från dåvarande chefen för Kungliga bibliotekets handskriftsavdelning, biblioteksrådet Harry Järv – en transkribering av Stenbergs handskrift; av olika skäl kom arbetet dock att avbrytas. En tvärvetenskaplig projektgrupp bildades 2009 i Umeå med syfte att ta vid där von Platen slutade. Manuskriptet skänktes också följande år till Kungliga biblioteket. Handskriften är nu transkriberad tack vare medel från bland annat Kempestiftelserna, Skytteanska samfundet, Vitterhetsakademien och Svenska Litteratursällskapet i Finland. Utgivningsarbetet har bedrivits vid Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå (DAUM), som är en del av myndigheten Institutet för språk och folkminnen samt vid Forskningsarkivet, Umeå universitet. En utgivning av verket pågår för närvarande. Själva den oavkortade självbiografien kommer att ges ut i fyra band varefter dessa kompletteras med ett femte, innehållande person-, sakords- och ortnamnsregister. De tre första delarna finns i skrivande stund i trycket. Den fjärde delen kommer att föreligga i september 2016 och registerdelen förhoppningsvis ett år senare.

Bibliografi

- Fredrik Elgh & Göran Stenberg, Den långa bildningsresan. *Västerbotten* 2011 (4): 3–9.
- Fredrik Elgh & Göran Stenberg, Levande levernesbeskrivning. *Västerbotten* 2011 (4): 21–35.
- Fredrik Elgh & Ola Wennstedt, Pehr Stenbergs liv och levernesbeskrivning. *Thule* 26: 87–96 (2013).
- Magnus von Platen, Per Stenberg och gamla Umeå. *Umeå universitet informerar* 12: 8–9 (1971).
- Göran Stenberg, 'Stenberg, Pehr', i Åsa Karlsson (utg.). *Svenskt biografiskt lexikon* (33; Stockholm: Riksarkivet), 233–236 (2008).
- Göran Stenberg, Att skriva för andra: om en levernesbeskrivning i Kungl. bibliotekets handskriftssamling. *Biblis*, 43, 66–70 (2008).
- Göran Stenberg, Leva, minnas, skriva. *Västerbotten* 2011 (4): 15–19.

- Göran Stenberg, Att återberätta sitt liv – Pehr Stenbergs levernesbeskrivning som självbiografisk text. *Thule* 26: 97–106 (2013).
- Göran Stenberg, Ola Wennstedt & Fredrik Elgh, Pehr Stenbergs levernesbeskrivning. *Biblis* 62: 55–69 (2013).
- Pehr Stenberg, *Ordbok över Umemålet. 1–2*. Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala 1966).
- Pehr Stenberg, *Pehr Stenbergs Umebeskrivning*. Johan Nordlander-sällskapet 1987.
- Pehr Stenberg, *Pehr Stenbergs levernesbeskrivning*. Del 1 1758–1784. Umeå universitet, Forskningsarkivet 2014.
- Pehr Stenberg, *Pehr Stenbergs levernesbeskrivning*. Del 2 1784–1789. Umeå universitet, Forskningsarkivet 2015.
- Pehr Stenberg, *Pehr Stenbergs levernesbeskrivning*. Del 3 1789–1796. Umeå universitet, Forskningsarkivet 2015.

Göran Stenberg
Stockholms universitet.
goran.stenberg (apud) su.se

Ola Wennstedt
Folkrörelsearkivet, Umeå.
ola.wennstedt (apud) folkrörelsearkivet.se

Fredrik Elgh
Umeå universitet.
fredrik.elgh (apud) umu.se